

KRIVNJA I KAZNA
Politika odmazde i sudski proces ministru u Vladi NDH
Živanu Kuveždiću 1948.-1949.

BIBLIOTHECA CROATICA: SLAVONICA, SIRMIENSIA ET BARANYENSIA

Niz Drugi svjetski rat i poraće – Dokumenti

Knjiga 3.

Nakladnik

Hrvatski institut za povijest
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje,
Slavonski Brod

Za nakladnika

dr. sc. Stanko Andrić

Recenzenti

dr. sc. Nikica Barić
dr. sc. Zdenko Radelić

Lektura i korektura

Slavko Sušilović, prof.

Izrada kazala

Tatjana Melnik, prof.

Grafička priprema

Durieux, Zagreb

Tisak

Sveučilišna tiskara, Zagreb

Naklada

300 primjeraka

ISBN 978-953-8102-16-5

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku pod brojem 140914013.

Izdavanje knjige novčano je omogućilo
Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske

Slika na koricama

Živan Kuveždić, fotografija u privatnom vlasništvu (Živan Baličević, Ilača)

Vladimir Geiger
Suzana Leček

KRIVNJA I KAZNA

POLITIKA ODMAZDE I SUDSKI PROCES
MINISTRU U VLADI NDH
ŽIVANU KUVEŽDIĆU 1948.–1949.

Slavonski Brod, svibanj 2018.

Sadržaj

Riječ unaprijed	7
KRIVNJA I KAZNA. Politika odmazde i sudski proces ministru u Vladi NDH Živanu Kuveždiću 1948.–1949.	
Kolaboracija i poratna politika odmazde u Europi	13
Živan Kuveždić: od narodnog poslanika do »narodnog neprijatelja«	36
Istražni postupak i sudski proces Živanu Kuveždiću	56
Zaključna razmatranja	80
Dokumenti	83
Napomene o gradivu	85
Kratice	87
Slikovni prilozi	377
Summary	421
Izvori i literatura	425
Imensko kazalo	451
Mjesno kazalo	465

Riječ unaprijed

Ratovi su jedno od glavnih obilježja 20. stoljeća, barem ako sudimo prema količini literature napisane o njima. Ne čudi da je daleko najveći dio posvećen najtežem od njih — Drugom svjetskom ratu, njegovim uzrocima, tijeku i posljedicama. Stoga se odmah možemo pitati o opravdanosti još jedne knjige na tu, naizgled dobro obrađenu temu. No, nešto detaljniji uvid brzo otkriva da još postoje brojne praznine, posebice unutar nacionalnih historiografija. Hrvatska u tome nije izuzetak, jer su mnoga ratna i poratna zbivanja i dalje nedovoljno istražena. Budući da držimo kako je još uvijek važan svaki novi prilog koji vodi boljem razumijevanju onoga što se događalo u tim godinama, odlučili smo se objaviti knjigu o sudskom procesu Živanu Kuveždiću, ministru bez lisnice u Vladi Nezavisne Države Hrvatske.

Ovo je prvenstveno knjiga građe s jednog sudskog procesa, koja, vjerujemo, govori dovoljno riječito o cijelom sustavu poratnog obračuna komunističkog režima s »narodnim neprijateljem«. Na početku želimo samo kratko pojasniti zašto smo izabrali upravo Živana Kuveždića, otkuda naslov knjige i što smo pokušali napraviti u uvodnoj studiji.

Počelo je pisanjem biografije Živana Kuveždića za *Hrvatski biografski leksikon*. Ova edicija traži iscrpan prikaz života i djelovanja ljudi koji u nju ulaze, pa objavljena literatura često nije dostatna. Tako je i za Kuveždića osnovne podatke trebalo dopuniti arhivskim istraživanjem. Presudna nam je pri tome bila pomoć kolege Mate Rupića, koji je prvi pisao njegovu kratku biografiju za *Tko je tko u NDH* i uputio nas na arhivske fondove koje je nekoliko godina ranije pregledavao. Ono na što smo naišli u Državnom arhivu u Zagrebu pokazalo se izuzetnim: cijelovit istražni i sudski proces, od Kuveždićeve prve izjave pa do izvršenja smrtne presude. No, nije nas privukla samo zanimljiva građa. Učinilo nam se i da je osoba Živana Kuveždića izvanredan primjer problema položaja pojedinca u poratnoj politici retribucije u Hrvatskoj/Jugoslaviji, koju je provodila nova komunistička vlast. Tada smo i odlučili prirediti i objaviti ovu jedinstvenu građu.

Ove knjige ne bi bilo da nam unuk Živana Kuveždića, Živan Baličević (Ilača kod Tovarnika), nije dao dopuštenje koristiti građu sudskog procesa. Osim toga, ustupio nam je ono što je imao od obiteljskih dokumenata i fotografija. Stoga njemu dugujemo posebnu zahvalnost.

Naslov koji smo izabrali parafrazira — vjerujemo da svi prepoznaju — onaj poznatiji, *Zločin i kaznu*. No, pojam »krivnje« znatno je širi. Kazneno pravo opisuje ga kao »subjektivan odnos počinitelja prema djelu zbog kojeg mu pravni sustav može uputiti prijekor tj. sankciju«. Podrazumijeva se da bi pravni sustav trebao pravedno ocijeniti stupanj krivnje i odrediti razmjernu kaznu. Naravno, on može osobu i osloboditi krivnje. Pitanje koje postavlja Kuveždićev proces upravo je ovo: koliko je sud dobro procijenio njegovu krivnju i je li izrečena presuda odgovarala težini počinjenog djela. No, ponajviše otvara pitanje koliko je sud doista sudio po profesionalnoj savjesti i odgovornosti, a koliko je bio instrumentom političke moći.

Samoj građi prethodi naša uvodna studija. Držali smo je nužnom kako bismo pojasnili politički kontekst u kojem se odvijao Kuveždićev sudski proces. U njoj smo stoga pokušali napraviti usporedni prikaz onoga što se danas najčešće naziva *politikom odmazde* u pojedinim europskim državama. Slijedi Kuveždićev životopis, odnosno ono što smo za sada uspjeli pronaći o njegovom životu i djelovanju. Napokon, u trećem dijelu smo u osnovnim crtama saželi istražni i sudski proces.

U studiji smo pokušali odgovoriti na neka pitanja, ali nadamo se da su neka ostala dovoljno otvorenima da na njih osjeti potrebu odgovoriti čitatelj sam. U tome će sigurno biti poticajni najvažniji dio ove knjige — građa sa sudskog procesa Živanu Kuveždiću.

*

U tijeku istraživanja o sudbini Živana Kuveždića, dokumentima, fotografijama, korisnim mišljenjima te uputama na različite izvore podataka, ponajprije na historiografsku i publicističku literaturu, umnogome su nam u radu pripomogli i: recenzenti dr. sc. Nikica Barić i dr. sc. Zdenko Radelić (Hrvatski institut za povijest, Zagreb), zatim dr. sc. Mato Artuković (Hrvatski institut za povijest — Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod), dr. sc. Stjepan Matković, dr. sc. Branko Ostajmer, dr. sc. Mario Jareb (Hrvatski institut za povijest, Zagreb), dr. sc. Zlatko Hasanbegović (Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb), prof. dr. sc. Mladen Machiedo (Zagreb), dr. sc. Irina Ognyanova (Bugarska akademija znanosti,

Sofija), dr. sc. Dragan Cvetković (Muzej žrtava genocida, Beograd), Ivica Ćosić-Bukvin (Vrbanja, Županja) i Pero Šola (Đakovo). Koristimo i ovu priliku kako bismo im iskazali svoju zahvalnost.

U Zagrebu, studeni 2017.

Vladimir Geiger i Suzana Leček